

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมไทย “ความพิการ” ถูกทำให้รับรู้และเข้าใจจากชุดความรู้ที่จำกัด ทำให้การให้คุณค่าและความหมายกับ “คนพิการ” มีความหมายบิดเบือนไปจากที่ควรจะเป็น และกระแสดูถูกดูแคลใจหลักมักมองว่า “ความพิการ” เป็นภาวะไร้ความสามารถและ “คนพิการ” ก็นำมาซึ่ง “ความเป็นภาระ” ต่อสังคมและครอบครัว นั้นหมายความว่า “ทุน” จากการเป็นมนุษย์คนหนึ่งของสังคม ถูกละเลยและมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย แม้จะมีการประกาศใช้พ.ร.บ. เพื่อคนพิการในปี พ.ศ. 2534 แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าสังคมไทยไม่คิดที่จะทำอะไรอย่างจริงจังเพื่อเผยคุณค่าและแสดงศักดิ์ศรีของคนพิการ การละเลยหรือกีดกันคนพิการออกนอกสังคมนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกดขี่ข่มเหงมนุษย์ด้วยกันเอง ยิ่งกว่านั้นอาจสร้างความทุกข์ยากลำบากให้กับคนพิการอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์อีกด้วย

เป็นที่ยอมรับกันว่า ปัจจัยสำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีสุขภาวะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ การเล่นกีฬา นับเป็นกลไกสำคัญที่สามารถสร้างสุขภาวะได้สมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน ดังนั้น แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2545 – 2549 และแผนพัฒนากีฬาคนพิการ พ.ศ. 2545 – 2549 จึงมุ่งให้มีการส่งเสริมกีฬาคนพิการอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบท มีเป้าหมายให้ทุกจังหวัดจัดทำแผนพัฒนากีฬาคนพิการประจำจังหวัด โดยเน้นการสร้างเสริมสุขภาพเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนกีฬาคนพิการเพื่อการแข่งขันด้วย อย่างไรก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างสนามกีฬาที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าใช้ของคนพิการและพัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านกีฬาคนพิการไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้การพัฒนากีฬาคนพิการมีความถูกต้อง ทันสมัย เป็นสากล และพร้อมที่จะแข่งขันเพื่อความเป็นเลิศกับนานาชาติอย่างแท้จริง จากการสำรวจความพิการ ปี พ.ศ. 2550 พบว่า จำนวนประชากรประมาณ 65.5 ล้านคน เป็นผู้ที่พิการประมาณ 1.9 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 2.9 และเมื่อพิจารณาประชากรที่พิการเปรียบเทียบกับประชากรเพศและเขตการปกครองเดียวกัน พบว่า เพศหญิงมีประชากรที่พิการมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 3.0 และร้อยละ 2.7 ตามลำดับ) โดยนอกเขตเทศบาลมีร้อยละของประชากรที่พิการมากกว่าประมาณ 2 เท่าของในเขตเทศบาล ซึ่งประเภทความพิการนั้นได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.

2534 ได้แก่ 1) ความพิการทางการมองเห็น 2) ความพิการทางการได้ยิน หรือการสื่อความหมาย 3) ความพิการทางกาย หรือการเคลื่อนไหว 4) ความพิการทางจิต หรือพฤติกรรม 5) ความพิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้ ซึ่งคนพิการทั้ง 5 ประเภทนี้สามารถที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมกีฬาต่างๆ ได้เหมือนกับคนทั่วไป ถ้าหากสร้างสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับคนพิการในศูนย์กีฬา

ปัจจุบันประเทศไทยได้ริเริ่มให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในเรื่องของ “กีฬาคคนพิการ” ไปในทางที่ดีโดยเห็นได้จากการแข่งขัน “กีฬาคคนพิการ” ระดับชาติและระดับโลกเช่น Asian Paragame, Fespisic Game, Paralympic Game ซึ่งผลการแข่งขันที่ผ่านมาเป็นที่น่าพอใจและนับว่ามีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่เนื่องจากในสังคมไทยเป็นสังคมที่มองคนพิการเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ของสังคมที่ถูกละเลยและมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาหลายด้านในวงการ “กีฬาคคนพิการ” เช่น ปัญหาสถานที่ฝึกซ้อมหายากเนื่องจากสังคมให้โอกาสกับคนปกติมากกว่า ปัญหาการเดินทางภายในและภายนอกศูนย์เนื่องจากคนพิการมีข้อจำกัดในการเดินทางที่แตกต่างจากคนปกติ ปัญหาสภาพแวดล้อมภายในศูนย์กีฬาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อคนพิการ รวมไปถึงปัญหาความทันสมัยของอุปกรณ์กีฬา ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการเล่นกีฬาของคนพิการเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้นักกีฬาพิการขาดแคลนในปัจจุบัน ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าควรจะมีการพัฒนาและปรับปรุงศูนย์กีฬาให้สามารถรองรับการใช้งานของคนพิการขึ้นเพื่อที่แปรเปลี่ยนทัศนคติของคนไทยที่มีต่อคนพิการว่าเป็น “ภาวะไร้ความสามารถ” มาเป็น “การให้โอกาส” เพื่อพัฒนาวงการ “กีฬาคคนพิการ” และ “คนพิการ” อย่างจริงจัง อันนำมาสู่ความสามัคคีปรองดองของคนทุกประเภทในสังคมไทยในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการและแนวความคิดในการออกแบบศูนย์กีฬาเพื่อคนพิการในต่างประเทศ
2. ศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในเรื่อง กิจกรรมเกมกีฬา พื้นที่ใช้สอย และทางสัญจร ภายในศูนย์กีฬาทั่วไป
3. ศึกษาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของประเภทกิจกรรมกีฬาที่ใช้พื้นที่ร่วมกันได้ระหว่างคนทั่วไป กับคนพิการ
4. ศึกษาแนวทางการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติในการใช้ประโยชน์ต่อคนทุกกลุ่มโดยเฉพาะคนพิการ

5. ศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในอาคารสำหรับคนพิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

6. ศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นของ นักกีฬาพิการ ผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบสถานที่เพื่อคนพิการ และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคนพิการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการออกแบบศูนย์กีฬา

7. ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ ในการเลือกทำเลที่ตั้งของศูนย์กีฬาเพื่อสนับสนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกับผู้ทุพพลภาพในพื้นที่ศูนย์กีฬาของเขตกรุงเทพมหานคร

8. สรุปแนวทางการออกแบบพื้นที่ใช้งาน กิจกรรมกีฬา นันทนาการ และพื้นที่จัดตั้งในการดำเนินการออกแบบศูนย์กีฬาและนันทนาการเพื่อสนับสนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันกับผู้ทุพพลภาพ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีขอบเขตพื้นที่ศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการและจัดตั้งศูนย์กีฬาเพื่อคนพิการ โดยมีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสาร และจากการสำรวจภาคสนาม ด้านองค์ประกอบของศูนย์กีฬาทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร และศูนย์กีฬาเพื่อคนพิการจากกรณีศึกษาในต่างประเทศทั้งหมด 5 ศูนย์กีฬา

2. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าใช้ของคนพิการในอาคารสำหรับคนพิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

3. ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ภาคสนามในการคัดเลือกและวิเคราะห์พื้นที่จัดตั้งศูนย์กีฬา ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบปัจจัยทำเลที่ตั้ง การเข้าถึงพื้นที่ สภาพแวดล้อมโดยรอบที่ผลต่อการออกแบบ ความหนาแน่นของประชากร กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ และสถานที่ใกล้เคียงที่มีความสำคัญ

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการออกแบบศูนย์กีฬา และนันทนาการเพื่อสนับสนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันกับผู้ทุพพลภาพนี้ มุ่งสร้างแบบโดยเริ่มจากการหาความสัมพันธ์ของแนวทางการออกแบบศูนย์กีฬาทั่วไป และศูนย์กีฬาเพื่อคนพิการ กับการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเข้า

ใช้ของคนทุกกลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งของลักษณะงานวิจัยเพื่อการออกแบบพื้นที่ใช้สอย และประเมินความเป็นไปได้ของโครงการ (research for design programming and project evaluation) โดยใช้เทคนิควิธีวิจัยเชิงปริมาณ (ดูรายละเอียดในบทที่ 3) โดยมีกระบวนการวิจัยดังนี้

1. การศึกษากรณีศึกษาและศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกล่าวคือ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวแปร โดยการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและกรณีศึกษา แบ่งได้เป็น 5 ส่วนได้แก่ 1) การศึกษาองค์ประกอบภายในศูนย์กีฬาทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารและแบบบันทึก 2) การศึกษากรณีศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของศูนย์กีฬาเพื่อคนพิการในต่างประเทศจำนวน 5 ศูนย์ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต 3) การศึกษากกรณีศึกษาอาคารสำหรับคนพิการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 3 ศูนย์ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการสังเกตสภาพจริง 4) การศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อคนพิการ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร 5) การศึกษาองค์ประกอบทางด้านทำเลที่ตั้งของศูนย์กีฬา โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร อินเทอร์เน็ต และสังเกตสภาพจริง

2. สรุปแนวทางการออกแบบศูนย์กีฬาและนันทนาการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันกับผู้ทุพพลภาพในเขตกรุงเทพมหานครจากกรณีวิเคราะห์หัวข้อย่อยต่าง ๆ เพื่อนำแนวทางการออกแบบไปใช้ในการออกแบบศูนย์กีฬาอื่น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครให้มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมต่อการเข้าใช้ของคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะคนพิการเพื่อเป็นแบบอย่างในอนาคตสำหรับการออกแบบอาคารและสถานที่เพื่อคนทุกกลุ่ม

3. การพัฒนาและการประเมินแบบกล่าวคือ พัฒนาการออกแบบโดยการนำเสนอแบบในพื้นที่กรณีศึกษาศูนย์กีฬาวิชัยเบญจทัศและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการจากนั้นนำไปประเมินกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบและผู้เข้าใช้ภายในศูนย์กีฬาและนันทนาการเพื่อสนับสนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันกับผู้ทุพพลภาพทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกรออกแบบสถานที่เพื่อคนทุกกลุ่ม 2) ผู้อำนวยการศูนย์กีฬาและทีมงาน 3) ผู้ฝึกสอนและตัวแทนนักกีฬาพิการ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนางานการกีฬาคนพิการให้สังคมได้รู้จักและช่วยกันสนับสนุนคนพิการและกีฬาคนพิการ

2. เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการแสดงออกให้แก่ผู้พิการสามารถแสดงความสามารถทางการกีฬาให้สังคมได้ประจักษ์

3. เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมระหว่างคนทุกกลุ่ม อันนำมาสู่ความสามัคคีในสังคมไทยในอนาคตอันใกล้
4. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของระดับท้องถิ่นและระดับประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของการออกแบบศูนย์กีฬาเพื่อสนับสนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกันกับผู้ทุพพลภาพอันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ขึ้นของคนพิการในหลายๆด้าน
5. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการออกแบบอย่างบูรณาการของศูนย์กีฬาทั่วไปให้สามารถใช้งานร่วมกับคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้ทุพพลภาพ (disabled) หมายถึง บุคคลซึ่งความสามารถถูกจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญาหรือการเรียนรู้และมีความต้องการจำเป็นพิเศษด้านต่างๆเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต และมีส่วนร่วมกับสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป
2. ความบกพร่อง (impairment) หมายถึง การสูญเสีย หรือมีความผิดปกติในโครงสร้างด้านหน้าที่ของร่างกาย จิตใจหรือสรีรวิทยา หมายรวมถึง ความพิการของอวัยวะ ความสูญเสียหรือขาดหายของอวัยวะ ตลอดจนกลไกของร่างกายและระบบการทำงานของจิตใจ เช่น สายตาข้างใดข้างหนึ่งเกิดพร่ามัวและมองไม่เห็น เป็นต้น
3. บุคคลพิการซ้อน (multiple disability) หมายถึง คนที่มีความบกพร่องหรือความพิการมากกว่า 1 ประเภทในบุคคลเดียวกัน เช่น คนปัญญาอ่อนที่สูญเสียการได้ยิน เป็นต้น
4. ปราศจากสิ่งกีดขวาง (barrier-free environment) หมายถึง การออกแบบที่พยายามกำจัด หรือตัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการกีดขวางการใช้งานของมนุษย์ทุกคนออกไป เพื่อให้เราสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้ มันอาจไม่ใช่แบบที่สมบูรณ์แบบสำหรับคนกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งแต่ก็ไม่สร้างความลำบากเกินไป เป็นการแบ่งปัน ใช้งานพื้นที่ทางสังคมร่วมกัน
5. Sport and Recreation Center for All หมายถึง ศูนย์กีฬาและนันทนาการเพื่อคนทุกกลุ่ม โดยคนทุกกลุ่มสามารถเข้ามาใช้ได้โดยไม่เกิดอุปสรรค ไม่ว่าจะเป็น บุคคลทั่วไป เด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ
6. การออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน (universal design) หมายถึง การออกแบบที่รองรับและครอบคลุมเพื่อกลุ่มบุคคลที่มีร่างกายที่แตกต่างกันโดยไม่มี การแบ่งแยก ซึ่งจะทำให้ทุกคนสามารถใช้งานได้อย่างสะดวกสบาย เป็นอิสระในการเดินทางและการใช้สถานที่

ภาพที่ 1.1

แผนภูมิแสดงขั้นตอนกระบวนการวิจัย

ภาพที่ 1.2

แผนภูมิแสดงการจัดกระบวนการคิด

